

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, УЧИНЕНИМ ІНОЗЕМЦЯМИ В УКРАЇНІ

Досліджено мету, завдання та принципи протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, визначено їх особливості в загальній системі детермінант правопорушень.

В адміністративному праві та криміналістиці особливе місце посідають питання протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні. Даною проблемою займалися О. М. Джужа, Ю. Ф. Іванов, О. Г. Кальман, І. М. Козьяков, В. М. Куц, Б. В. Лизогуб, С. С. Мірошніченко, О. М. Подільчак, Л. В. Сорока, А. М. Толочко, М. С. Туркот, В. В. Харченко тощо. Разом із тим саме питання протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, їх мета, завдання та принципи не з'ясовані повною мірою. Тому сьогодні з системних позицій про ефективність протидії будь-яким правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, можна говорити тільки після з'ясування мети, завдань, принципів, форм, видів та напрямів означеної протидії, що і є метою даної статті.

Згідно з трактуванням О. І. Пономарьова [1], протидія злочинності – це система заходів політичного, соціально-економічного, інформаційно-пропагандистського, організаційного, правового, спеціального та іншого характеру, спрямована на виявлення, запобігання та усунення об'єктивних і суб'єктивних причин і умов, що породжують і сприяють злочинності, шляхом цілеспрямованої діяльності всіх інститутів суспільства.

Виходячи з цього, на першому етапі дослідження доцільним є уточнення розуміння мети, завдань та принципів протидії правопорушенням взагалі, а на другому – правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні зокрема.

Як відомо, в найзагальнішому вигляді мета – це «засдалегідь намічене завдання; замисел»; завдання – це «наперед визначений, запланований обсяг роботи, справа (настанова), розпорядження виконати певне доручення; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити»; принцип – це «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у

житті, поведінці» [2, с. 661, 378, 1125]. Ще одне визначення принципу – це основне положення якого-небудь вчення, науки, світогляду, політичної організації тощо.

Можна надати дещо інше, наближене до предмета дослідження, визначення мети як уявлення особи, що вчиняє дію, про бажаний результат, до якого вона прагне. Якщо дія з отримання бажаного результату суперечить чинному законодавству і кваліфікується як правопорушення, то предметно таку мету можна характеризувати як уявлення особи, що вчиняє правопорушення, про бажаний результат, до якого вона прагне. Звідси антонімічною меті як поняттю «досягання результату шляхом (через) правопорушення» можна визнати мету як поняття «протидії досягнення результату шляхом правопорушення», що в криміналістиці свого часу вже отримало належне вираження. При цьому ключовим у даній групі понять є, здавалося б, не зовсім очевидний ланцюжок «досягання – протидія», або «дія – протидія», а саме «протидія правопорушенню». В останньому випадку очікуваний результат виводиться за межі дослідження, стаючи незначущим, оскільки може бути отриманий і цілком законотворчим шляхом. Тобто акцент переноситься на природу правопорушення, його суспільно небезпечну значущість та пошук оптимальних заходів протидії правопорушенням. Щодо безпосередньо пошуку оптимальних заходів протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, то вони зазвичай ускладнюються особливим адміністративно-правовим статусом іноземців в Україні і зовсім не є такими однозначними, як здається.

Встановлено, що до найпоширеніших правопорушень, учинених іноземцями в Україні, належать крадіжки; незаконний оборот наркотичних засобів і психотропних речовин; грабежі; шахрайство; хуліганство; розбійні напади та вбивства; порушення державного кордону; контрабанда; незаконна підприємницька діяльність; податкові злочини; легалізація незаконних

засобів, добутих злочинним шляхом; дача хабарів; погрози вбивством; заподіяння різної шкоди здоров'ю; підроблення, виготовлення і збут підроблених документів; викрадення транспортних засобів; екологічна злочинність; зайняття проституцією тощо. Тому цілком природним є те, що протидія правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, має відповідати (ставитися в однозначну відповідність) усьому переліку найпоширеніших правопорушень.

Виходячи з думки М. В. Степанова, слід погодитися з тим, що ефективна протидія злочинам повинна бути побудована на основі грамотної та продуманої кримінально-правової політики, здійснюваної у взаємодії з соціально-економічними, організаційно-правовими та іншими заходами [3].

При цьому слід визнати недосконалим визначення мети протидії правопорушенням, надане Ю. Ф. Івановим та О. М. Джужею [4, с. 167], за яким мета протидії правопорушенням визначає шляхи вирішення завдань і створює умови для їх реального виконання, передусім через відсутність у визначенні суб'єкта, на який спрямована дія, та кінцевої мети щодо нього. Такими однозначно є тільки позбавлення правопорушника можливості вчинення правопорушення.

Щодо правопорушників-іноземців, то метою протидії правопорушенням, які вчиняються ними, є позбавлення правопорушника-іноземця можливості вчинення правопорушення. Тому мета здійснення спрямованого попереджувального впливу (протидії) правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, трансформується в профілактичні заходи, спрямовані на виявлення та ліквідацію причин та умов конкретних протиправних (злочинних) діянь, а також на встановлення іноземців-правопорушників, потенційно здатних вчинити правопорушення (злочин).

Звідси, наприклад, можна ситуативно конкретизувати, що:

- метою протидії відмиванню грошей, що вчиняється іноземцями в Україні, є позбавлення іноземців-злочинців можливості користування плодами злочинної діяльності, а також їхня конфіскація правоохоронними органами;

- метою недопущення (протидії) вчиненню іноземцями в Україні у майбутньому злочинів, усунення причин злочинності, а також ситуацій, що призводять до вчинення злочинів, є вживання заходів превентивного впливу (заходів запобігання);

- метою запобігання (протидії) торгівлі людьми, підвищення ефективності переслідування іноземців-правопорушників в Україні, які вчиняють такий злочин або сприяють його

вчиненню, а також захисту прав осіб, що постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги, є розроблення та прийняття нормативно-правових актів, зокрема: Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року від 15 лютого 2012 р. № 90-р [5];

- метою унеможливлення вчинення (протидії) іноземцями в Україні злочину проти статевої свободи та статевої недоторканності неповнолітніх, протидії поширенню неправдивих відомостей про вчинення таких злочинів або вчинення суспільно небезпечного діяння є застосування заходів адміністративного та кримінального попередження та формування правової свідомості тощо.

Уточнюючи раніше надане визначення терміна «завдання», можна зазначити, що воно має розкривати перелік заходів, які впливають на досягнення поставленої мети, тобто містити комплексне охоплення питань, що гарантують її здійснення. При цьому, як встановлено вченими, завдання полягають не лише в тому, щоб забезпечити дотримання вимог, які ставляться до профілактичного впливу, а й у тому, щоб такий вплив постійно відповідав цим вимогам. Таким чином, завдання сприяють практичному здійсненню протидії і полягають у: виявленні й аналізі явищ, процесів, обставин, які є детермінантами правопорушень; вивченні чинників, які призводять до формування особи правопорушника та реалізації деліктних намірів; встановленні кола осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, і цілеспрямованому профілактично-виховному впливі на них; усуненні чи нейтралізації криміногенних чинників на індивідуальному рівні.

Основні завдання системи суб'єктів у сфері протидії правопорушенням є майже стандартними, і вони розглядаються як універсальні, придатні для будь-яких суб'єктів. Зокрема, такими є:

- надання допомоги органам міліції у забезпеченні громадського порядку, громадської безпеки, запобігання адміністративним проступкам та злочинам;

- інформування органів внутрішніх справ про вчинені злочини або ті, що готуються, місця концентрації злочинних угруповань; сприяння у виявленні та розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх учинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань; участь у забезпеченні безпеки руху поїздів, безпеки дорожнього руху, забезпеченні екологічної безпеки та боротьбі з правопорушеннями неповнолітніх тощо.

Спеціальними завданнями протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, наприклад, є:

- позбавлення іноземців-злочинців можливості користування результатами злочинної діяльності, а також конфіскація останніх правоохоронними органами;

- вживання заходів превентивного впливу (заходів запобігання);

- розроблення та прийняття Кабінетом Міністрів України Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 р. від 15 лютого 2012 р. № 90-р (включаючи заходи, що стосуються правопорушень, учинених іноземцями);

- застосування заходів адміністративного та кримінального попередження та формування правової свідомості.

Достатньо яскраво зв'язок між метою та завданнями з протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, простежується за вітчизняними науковими дослідженнями, що трансформуються за близькою науковою тематикою.

Наприклад, при меті розроблення теоретико-прикладних засад протидії проституції та супутніх їй явищ [6], яка перебуває в раніше наведеному переліку найпоширеніших правопорушень, учинених іноземцями в Україні, завданнями з протидії є:

- визначення причин та умов існування проституції та надання їм адміністративно-правової характеристики;

- здійснення аналізу економічних і соціальних причин та умов існування проституції та торгівлі жінками, в тому числі серед іноземців в Україні;

- визначення шляхів протидії проституції та торгівлі жінками;

- удосконалення організаційно-правових заходів, що застосовуються органами внутрішніх справ у протидії проституції та торгівлі жінками, учинених іноземцями в Україні;

- удосконалення нормативно-правової бази (зокрема, за пропозицією В. І. Вариводи [6, с. 8, 190] – розроблення «науково обґрунтовані рекомендації щодо декриміналізації та правової регламентації (легалізації) заняття проституцією; розробка проекту Закону «Про протидію насильницькій проституції та торгівлі людьми»).

Щодо складу такого правопорушення, як контрабанда за згаданим переліком найпоширеніших правопорушень, учинених іноземцями в Україні, то при меті вдосконалення кримінального законодавства у сфері боротьби з контрабандою, стосовно завдань з протидії правопору-

шенням, учиненим іноземцями в Україні, може бути (відповідно до близького аналога [7, с. 8]):

- розкриття сутності та змісту контрабанди як суспільно небезпечного діяння;

- оцінка правоохоронної ефективності та уніфікації норми, що встановлює кримінальну відповідальність, у тому числі, іноземців в Україні, за контрабанду;

- розроблення пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України з питань боротьби з контрабандою як правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні.

При меті боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин та вдосконалення адміністративної відповідальності за переліком найпоширеніших правопорушень, учинених іноземцями в Україні, завданнями з протидії правопорушенням є (аналог [8]):

- визначення місця адміністративної відповідальності у системі заходів протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, учиненому іноземцями в Україні;

- розкриття ознак юридичного складу адміністративних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, учиненого іноземцями в Україні;

- удосконалення норм чинного законодавства, що регулюють адміністративну відповідальність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, учиненого іноземцями в Україні.

Приблизно аналогічний стан з кореляцією мети та завдань протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, має місце й за іншими складами правопорушень із переліку найпоширеніших правопорушень, учинених іноземцями в Україні.

Стосовно принципів протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні, то вони впливають на форми, види та напрями означеної протидії.

Так, О. І. Пономарьов вважає, що під принципами протидії злочинності розуміють втілені у форму закону основні вимоги, пропоновані до побудови системи протидії злочинності, включаючи зміст і напрямок діяльності суб'єктів такої протидії. Як суб'єкти протидії злочинності виступають органи законодавчої та виконавчої влади, посадові особи правозастосовних і правоохоронних органів, міжнародні й громадські організації, громадяни [1].

Систему принципів протидії злочинності становлять: а) принцип законності; б) принцип справедливості; в) принцип забезпечення й захисту прав і свобод людини та громадянина; г) принцип співробітництва держави з неурядовими суспільними й міжнародними організаціями,

окремими громадянами; д) принцип пріоритету заходів, спрямованих на протидію злочинності.

Варто зазначити, що в цілому принципи протидії правопорушенням (злочинам) є універсальними, і детально прописані в законодавстві. Так, наприклад, у ст. 3 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [9] основними принципами запобігання і протидії корупції названі:

- верховенство права;
- законність;
- комплексне здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;
- пріоритетність запобіжних заходів;
- невідворотність відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- участь громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів;
- забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.

Тим не менш, базове, з огляду на актуальність проблеми боротьби з незаконним обігом наркотиків вітчизняне законодавство про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними, що безпосередньо стосується протидії правопорушенням, вчиненим іноземцями в Україні, та складається із законів України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [10] та «Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» (щодо зміни назви Закону на «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»)» [11] та інших законодавчих актів, не містить будь-яких вказівок на принципи протидії у Законі [10] і тільки містить зауваження щодо потреби у формуванні відповідної державної політики, так і не розкриваючи їх у Законі [11].

Утім, назване вітчизняне законодавство про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними не містить також вказівки ні на мету протидії правопорушенням, ні переліку завдань із реалізації заходів протидії і потребує удосконалення.

Разом з тим, як бачимо, В. Б. Харченко [12] до таких принципів кримінальної політики відносить дещо обмежений перелік: верховенство закону, демократизм, гуманізм, справедливість, рівність громадян перед законом, невідворотність відповідальності та науковість. В. В. Галуцько також вважає, що означені принципи межують із такими принципами адміністративного права, визначеними в Конституції України, як: принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина; принцип верховенства права; принцип законності; принцип рівності громадян перед законом; принцип демократизму правотворчості й реалізації права; принцип взаємної відповідальності держави і людини; принцип гуманізму і справедливості у відносинах між державою та людиною [13].

Класичним можна визнати перелік принципів протидії та запобігання злочинності, наданий О. Г. Кальманом [14, с. 22–27]: державної політики, соціальної справедливості, демократизму, гуманності, законності і верховенства права, обґрунтованості, економічної доцільності, пріоритету запобіжної діяльності над репресивною, правового та соціального контролю, координації діяльності щодо реалізації державної політики протидії злочинності, плановості, комплексності і диференціації, науковості, реальності і конкретності.

Таким чином, з аналізу якісного та кількісного складу принципів протидії правопорушенням (злочинності) можна визнати, що кількість принципів не є сталою. Найбільш оптимальними можна вважати, на нашу думку, перелік, наданий О. Г. Кальманом.

Слід погодитися з тим, що більшість наведених принципів є, по суті, загально-правовими і такими, що не потребують додаткових спеціальних роз'яснень, а в комплексі, разом із метою та завданнями, дозволяють детально охарактеризувати специфіку протидії правопорушень, учинених іноземцями в Україні.

Список використаної літератури

1. Пономарев А. И. Организованная преступность: особенности противодействия на федеральном и региональном уровнях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Пономарев Александр Иванович. – Саратов, 2009. – 260 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Степанов М. В. Уголовно-правовая политика противодействия преступлениям против собственности: теоретико-прикладной анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Степанов Максим Вячеславович. – Н. Новгород, 2005. – 277 с.

4. Иванов Ю. Ф. Криминология : навч. посіб. / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джужа. – К. : Паливода А. В., 2006. – 264 с.
5. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лют. 2012 р. № 90-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 14. – Ст. 518.
6. Варивода В. І. Адміністративно-правова протидія проституції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Варивода Василь Іванович. – К., 2006. – 236 с.
7. Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за контрабанду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Процюк Олег Володимирович. – К., 2006. – 254 с.
8. Сорока Л. В. Адміністративна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сорока Лариса Володимирівна. – Ірпінь, 2005. – 191 с.
9. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
10. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : закон України від 15 лют. 1995 р. № 62/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 62.
11. Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : закон України від 22 груд. 2006 р. № 530-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 10. – Ст. 89.
12. Харченко В. Реалізація принципів кримінальної політики (щодо захисту прав інтелектуальної власності) [Електронний ресурс] / Вадим Харченко // Віче. – 2012. – 12 січ. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1383>.
13. Галуцько В. В. Принципи адміністративного права [Електронний ресурс] / Галуцько Валентин Васильович. – Режим доступу: <http://law-property.in.ua/articles/18-the-principles-of-administrative-law.html>.
14. Проблеми протидії злочинності : підручник / [Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. М, Лизогуб Б. В., Мірошніченко С. С., Подільчак О. М., Толочко А. М., Туркот М. С.] ; за ред. О. Г. Кальмана. – Х. : Нова-софт, 2010. – 352 с.

Надійшла до редколегії 10.03.2012

ГАМАЛИЙ А. Л. ЦЕЛЬ, ЗАДАЧИ И ПРИНЦИПЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СОВЕРШЕННЫХ ИНОСТРАНЦАМИ В УКРАИНЕ

Исследованы цель, задачи и принципы противодействия правонарушениям, совершенным иностранцами в Украине, определены их особенности в общей системе детерминант правонарушений.

GAMALIY O. THE PURPOSE, TASKS AND PRINCIPLES OF COUNTER ACTION OF OFFENCES COMMITTED BY FOREIGNERS IN UKRAINE

The purpose, the task and principles of counteraction steering of offences committed by foreigners in Ukraine are researched, their singularities in blanket system of a determinant of offences are spotted.